

**FÖLDTANI
TUDOMÁNYTÖRTÉNETI ÉVKÖNYV
1972.**

A Magyarhoni Földtani Társulat
Tudománytörténeti Szakcsoportjának
időszakos kiadványa

Szerkeszti :

dr. MAJZON LÁSZLÓ

és

dr. CSIKY GÁBOR

a Bizottság közreműködésével

Kézirat

(első szám)

BUDAPEST, 1972.

FÖLDTANI TUDOMÁNYTÖRTÉNETI
ÉVKÖNYV

1972.

A Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti
Szakcsoportjának időszakos kiadványa.

Szerkeszti: Dr. Majzon László és
Dr. Csiky Gábor

a bizottság közreműködésével

Kézirat

Budapest, 1972.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
dr. Majzon László: Üdvözlés	3
dr. Csiky Gábor: Beszámoló a Magyarhoni Földtani Társulatban folyó tudománytörténeti tevékenységről	5
dr. Jugovics Lajos: Lóczy Lajos szobránál 1970 május 4-én Balatonfüreden tartott avatóbeszéd és a tiszteletadás jelei id. Lóczy Lajos iránt	13
dr. Csiky Gábor: Két erdélyi magyar geológus emlékezete	23
dr. Schmidt Eligius Róbert: A földtani oktatás kezdete és alakulása a hazai felsőfoku bányászati tanintézetekben	33
Krónika	45

Ü D V Ö Z L É S

A Társulat jelentős ünnepe, a 125 éves jubileuma előtt halkán jelentkezve sorakozunk kiadvány-társaink mellé. A Tudománytörténeti Bizottság ülésein és másutt elhangzó, tárgykörébe vágó előadások közlése a célunk. Földtani tudományunk történetének minden a haladást képviselő személyét, hagyományát megillető módon igyekszünk becsben tartani. Mi jól tudjuk, hogy igazi értékeink elhalványulása, és bizony sokszor elfeledése nemcsak tudományunk történetét, de egyben nemzeti önismeretünket is jelentősen szegényíti. Ezeknek az értékeknek megbecsülése, a belőlük leszűrhető tanulságok, tapasztalatok elemzése és ezeknek megfelelő felhasználása elengedhetetlenül szükséges tudományunk fejlődéséhez.

Emlékezünk, hogy tanuljunk a multból.

A mult csak a jelent is vizsgálva lesz érthető, hiszen mindkettő ugyanazon folyamata. A tudomány történetje pedig korántsem merev, holt ismeretanyag, hanem a még kihasználatlan adatok kincses tárháza.

Ezeknek a gondolatoknak szellemében, engedjük útjára Évkönyvünket és üdvözljük olvasóit.

Majzon László
a Bizottság elnöke

BESZÁMOLÓ A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULATBAN FOLYÓ
TUDOMÁNYTÖRTÉNETI TEVÉKENYSÉGRŐL

Dr. Csiky Gábor

A Magyarhoni Földtani Társulat, a volt Természettudományi Társulat mellett hazánk legrégebb tudományos egyesülete, a jövő évben ünnepli 125-ig születésnapját. Nagy tudományos és társadalmi multtal, gazdag hagyományokkal rendelkező egyesület, mégis a Társulat keretében csak 1970-ben alakult meg a Tudománytörténeti Bizottság. Pedig sokat beszéltek és irtak arról... hogy a tudomány és technika a társadalmi fejlődés egyik legfontosabb tényezője, - hogy egy országnak nemzeti kötelessége saját tudomány és technika történetét, annak emlékeit felkutatni és bemutatni - vagyis bebizonyították a tudománytörténet létjogosultságát, szükségességét, fontosságát, külföldi példákkal illusztrálva elmaradottságunkat, ennek ellenére e téren az elmúlt negyedszázad alatt alig történt valami, s így még rengeteg a tennivaló.

Mindezt röviden, és közérthetően fejtette ki Szabadváry Ferenc a Magyar Nemzetben 1968 decemberében megírt cikkében, ugyszintén Mátrainé Zemplén Jolán a Magyar Tudomány 1968 évi szeptemberi számában. Mindketten kihangsúlyozták, hogy nagyon hiányzik e terület tervszerű művelése és feldolgozása és a legfőbb baj az, hogy nincs ennek gazdája. Szerény véleményem szerint számottevő fejlődés, javulás azóta sem történt. Országos probléma ez, ha nem is a legfontosabbak közül való így a Metesznek, illetve Tudomány és Technikatörténeti Bizottsága jelenlegi akcióját igen fontosnak és nagyon is idejébe valónak találjuk.

Visszatérve az egyesületi keretbe, előre kell bocsájtanom mivel a Földtani Társulat által képviselt szakterületen a tudománytörténeti kutatások helyzetére és fejlődésére vonatkozólag sem összefoglalás sem értékelés még nincsen ezuttal a rendelkezésre állott idő függvényében csak rövid, vázlatos ismerte-

3870

tést adhatok egyelőre arról, ami a felszabadulás óta ezen a téren történt. A megelőző idők tudománytörténeti értékeléséről és összefoglalásáról jelenleg nem áll módunkban beszámolni, de a közeljövő elsőrendű feladata. Ezen kívül ismertetem Tudománytörténeti Bizottságunk terveit, célkitűzéseit, feladatait.

Tervszerű, szervezett kutatásokról nem számolhatok be, mert ilyen nemigen volt. Ugyanis nálunk is mint másutt, a multban egész mostanáig, akik egyáltalán foglalkoztak tudománytörténeti kutatással, azt egyénileg, mondhatni magánkutatásként végeztek. Néhányan, akadémikusok és akadémiai fokozattal rendelkezők a Magyar Tudományos Akadémia által 1951-ben létrehozott Műszaki Tudománytörténeti Főbizottsága keretében működhettek. Másoknak ennyi lehetőség sem volt. Közismertek Vadász Elemér és Vendl Aladár akadémikusok, ugyszintén Koch Sándor professzor vizsgálatai. Ezenkívül említésreméltó Tasnádi Kubacska András, aki ismeretterjesztő munkássága keretében, tudománytörténeti témákkal is foglalkozott. Végül 1969-ben megjelent "A 100 éves Magyar Állami Földtani Intézet" c. kötet Fülöp József és Tasnádi Kubacska szerkesztésében. Ennyi mindössze, ami az elmúlt 25 év alatt ezen a téren, ebben a vonatkozásban nyomtatásban megjelent. A többi magánkutató munkásságáról, ami kéziratban maradhatott, aligha lehet beszámolni, bár tudjuk, hogy volt és van ilyen tevékenység, de ezt először fel kell deríteni, ez pedig Bizottságunk egyik feladata.

Eltekintve az említett néhány megjelent tudománytörténeti kutatás eredményének nevezhető munkától, az ezenkívüli tevékenységről szóló írások, mint a nekrológok megemlékezések, elnöki és főtítkári közgyűlési beszámolók, jubileumi visszapillantások, összefoglalók, tehát mindaz ami a Társulat, illetve a szakterület életével, történetével kapcsolatos volt, egyesek szerint nem tekinthető kimondott tudománytörténeti kutatásnak - lehet -, de forrásul szolgálhat és nagyrésze hagyományápolási tevékenység néven foglалható össze. Megjegyezzük azonban, hogy például egy nekrológ, megemlékezés is lehet tudománytörténeti munka, ha nem egyoldaluan a régi "tömjenező" stílusban és tartalommal íródott, hanem korszerűen, haladó szellemben

tükrözi az ember és a társadalom, az ember és a tudomány viszonyát. A hagyományápolásra a múlt idézésére, felelevenítésére viszont a jövőben is változatlanul szükség van, mert a mindenkori fiatalabb nemzedékeknek időnként fel kell hívni a figyelmét a multra, mindarra ami eddig történt, a fejlődés menetére és mindazokra, akik a multat, az alapot lerakták, mert a jövő csak a valóságos multra építhető.

Gyakran hallani: hagyjuk a mutatót, mire jó a sok emlékezés, stb. Nem helyeselhető ez a nézet. Ez a mi történelmünk, a mi tudós elődeink, nagyjaink életműveiből álló szakmai mult, melyre a jövőt építjük. Vannak tudósaink, akiket valósággal újra kell felfedezni a nemtörődömség miatt. A tudománytörténet feladata ezekkel a kérdésekkel is foglalkozni, mert ezen a téren még sok a tennivaló. Máskor viszont intézmények, hivatalok meg nem értésével találkozunk, amelyek leküzdhetetlen akadályokat tudnak támasztani. Ezek ellen csak szervezeten lehet harcolni. Ezzel kapcsolatban egy esetet mondok el, ami jó példa egyúttal arra is, hogyan becsülik nálunk még ma is egyesek tudósainkat, műszaki alkotóinkat. Zsigmondy Vilmos kiváló bányamérnök és geológus, korszakalkotó és uttörő alkotásaira való centenáriumi megemlékezések alkalmából, néhány a Magyar Nemzetben leközölt cikkben utca elnevezést és emléktáblák elhelyezését javasoltuk, sürgettük a bányászokkal együtt ott, ahol legnagyobb műszaki alkotásai vannak, Harkányfürdőn, ugyszintén Budapesten a Margitszigeten és a Városligetben. Azóta sikerült is ezeknek a javaslatoknak a megvalósítását kiharcolni, de figyelemreméltó a Fővárosi Emlékműfelügyelőség akkori vezetőjének a Magyar Nemzetben megjelent válaszcikke. Idézem: "Rá kell mutatnunk arra, hogy a fővárosi tanács végrehajtó bizottsága méltányolva Zsigmondy Vilmos alkotó életművét, fővárosi érdemeit, utcát nevezett el róla" - igen, Budán egy eldugott helyen a Farkasréti temetőn tul- "melyet még a tavasz folyamán (1967-ben volt) a névadót ismertető emléktáblával fogjuk megjelölni" - erre azóta sem került sor. - "Ezért megfontolandó, hogy az emléktábla, mint megtisztelő megemlékezési forma, nem vezet-e értékének csökkenésére, ha kellő indokoltság nélkül egy-egy nagy ember, vagy jelentős esemény megörökítésére ismételten alkalmazzuk? Ez az óvatosság természetesen nem azt jelenti stb. . .".

A régi Magyarországon mindenkor mostohagyermek volt a tudomány, főképpen a természet- és műszaki tudományok és azok művelői, de hogy még ma is óvatosságra intenek és értékcsökkenésről beszélnek az illetékesek, ez nagyon elgondolkoztató, hogy ne mondjam elszomorító. Akkor ne csodálkozunk azon, ami már közhely, és elnézést a vulgarizálásért, hogy ma egy sportolónak, egy táncdalénekesnek sokszor nagyobb megbecsülése van, mint a hazai tudomány művelőjének. Lehet, hogy bennünk van a hiba, mert nem tudunk még eddig elegendő és áttörő propagandát kifejteni tudományunk és művelői érdekében!

Rátérek tevékenységünk jelenére illetve jövőjére. A Földtani Társulat keretében 1970-ben megalakult Tudománytörténeti Bizottság első, alakulóülésén meghatározta elgondolásait arra nézve, hogy mivel kíván foglalkozni, vagyis éves és távlati tervet készített.

Feladataink igen sokrétűek: először is a hagyományok ápolásának szervezettebbé tétele. Társulatunk és szakterületünk multjára vonatkozó nyilvántartások, kataszterek készítése; így például az élő és az elhunyt geológusok személyi adatainak és tudományos működésének összesítése illetve folyamatos regisztrálása. Élő nagy öregeink visszaemlékezéseinek magnofelvételre való rögzítése, azaz hangarchivum megszervezése. Elhunyt neves geológusok sír- emlékkataszterének összeállítása, a sírok ápolása, karbantartása. Nagyjainkról elnevezett utcák, emléktáblák, szobrok és földrajzi helyek, pontok nyilvántartásba vétele és mindezekre további javaslatok tétele. A Társulat irattárának fokozott védelme érdekében ügykezelési előírást készítettünk.

Első és legfontosabb feladatunk a felmérés, az adat és anyaggyűjtés. Multunk emlékeinek, értékeinek, adatainak összegyűjtése, megőrzése és rendezés, rendszerezés és értékelés céljaira. Nem látványos feladat, mondhatnám kulimunka, de ez szolgál alapul a tulajdonképeni kutatáshoz, a szintézishez. Vigyáznunk kell megmaradt értékeinkre, éppen eleget vesztettünk a multban! - Igen fontosnak tartjuk a középiskolás, ugyszintén az egyetemi ifjuság bevonását egyelőre a gyűjtő, majd a kutatási munkába is.

Ezentul foglalkozni kívánunk, tervezzük a tudománytörténeti kutatások megkezdését és pedig nagyjából abban a két irányban, amit még Vadász Elemér mint az Akadémia Műszaki-Tudománytörténeti Főbizottságának elnöke nagy általánosságban 1955-ben megjelölt: a földtani tudományok magyarországi helyzetére és fejlődésére vonatkozó összefoglaló munkákban és pedig iparágak és területek szerint, továbbá egyes kimagasló magyar geológus-tudós életművének ismertetésében. Jelenleg id. Lóczy Lajos és Hantken Miksa életművének feldolgozása folyik. Ezenkívül a Társulat ezévi közgyűlésére elkészült Dobos Irma geológus szerkesztésében egy emlékkötet Zsigmondy Vilmosról, születésének 150. évfordulójára, mely forrásul szolgálhat róla készíten-dő monográfiához. Igen fontos, de nem könnyű feladat lesz a magánkutatók beszerzésével a tudománytörténeti kutatások koordinálása, szerzőkollektívák kialakításával. Ezáltal a hazai földtani kutatások kritikai történetének megírására irányuló munka tervszerűbbé és eredményesebbé válna.

A Bizottság negyedévenként tart ülést, továbbá klubnapokat, melyeken aktuális megemlékezések mellett az egyes kutatók beszámolnak munkájuk eredményéről. A publikációs lehetőségek megteremtése érdekében "Földtani tudománytörténeti évkönyv" című kiadványban ezeket az előadásokat kívánjuk leközzölni, a lehetőségeinknek megfelelően xeroxos megoldással. Az első füzet ezévben jelenne meg. Terveinkkel kapcsolatban még közlöm, hogy a jövő évben lesz Társulatunk 125. esztendőss ez alkalomból három naposra tervezett nemzetközi szintű jubileumi ülészakot tartunk. Beszámolunk a hazai földtani tudományok eddigi, főleg az elmúlt 25 esztendőss fejlődéséről, továbbá megemlékezünk a multszázadi, első, nagy geológus nemzedék néhány kimagasló tagjáról.

Elgondolásaink, terveink tehát vannak, de megjegyzem, hogy mindez egyelőre- ahogy a multban is volt - néhány ember szívügye. Vagyis inkább becsület és kötelesség mint dicsőség dolga ez. Persze nem ártana, ha a tudománytörténeti munka az anyagi érdekelttség dolga is lehetne, amint azt már mások is kifejtették.

Az eddig említett problémák mellett egyik legnagyobb, és ez országos probléma, a publikációs nehézségek, illetve az, hogy alig van erre lehetőség. A helyzet szerint a tudományos szakmai értekezések, tanulmányok megjelenése sincs mindig biztosítva egy tudományos egyesületen belül, így nálunk sem mindig. Papír még van, mondják, de a nyomdakapacitás! Akkor hogyan legyen lehetőség, hely, tudománytörténeti cikkek, kiváltképp egy nekrológ, emlékezés elhelyezésére, pedig erre is szükség van!

A publikációs nehézségekkel kapcsolatban meg kell emlékezniem egy esetről, ami sajnós a MTE SZ-en belül történt. A MTE SZ arany-gyémánt és vasokleveles mérnökök köre szervezésében jelent meg 1964-ben a "Magyar műszaki alkotók" c. sorozat I. kötete. Tervezték a második és harmadik kötet megjelentetését is, mely munkában mint szerző magam is érdekelve voltam. Ez 1966-ban volt és azóta sajnálatos módon semmi sem történt. A sajnálatos szó nem a szerzőkre, hanem a műszaki alkotókra vonatkozik, mert mindenképpen a hazai tudománytörténet kára, ha az ilyen tervek valami miatt nem valósulhatnak meg.

Végül egy gondolatot szeretnék felvetni. A környező baráti államokban kerekén 3 és fél millió magyar él, főleg Erdélyben, amely a történelmi Magyarország művelődéstörténetében tudvalevően igen fontos szerepet játszott, ahol a magyar tudománytörténet számos kiválósága élt és működött. De vonatkozik ez a mai Szlovákiára is. Ezek a területek már nem képezhetik a magyar-honi tudománytörténet tárgyát, de ha a Magyar Írószövetség szerint van egyetemes magyar irodalomtörténet, akkor nem lehet kizárni az egyetemes magyar tudománytörténet létjogosultságát sem. Idevonatkozólag mérvadó és idézem Darvas Józsefnek, mint elnöknek az állásfoglalását az Írószövetség vitafórumán, ami a Magyar Nemzet 1968 évi júniusi számában megjelent a szomszéd országok magyar irodalmáról: "Valljuk, hogy a szomszédos országok magyar irodalma, a magyar irodalom egészének szerves részét illetve egy-egy fejezetét jelenti, melynek sorsáért a mi felelősségünk közös a testvéri szocialista országokéval. Az ott élő írók a különböző testvérállamok állampolgárai, de ugyanakkor magyarok is s ez a tény nemzeti bázisukhoz kapcsolja őket."

Ezek szerint nincs kizárva a lehetőség valamelyes együttműködés kezdeményezésére, megteremtésére a tudomány vonalán is a meglévő kulturális kapcsolatok keretében, hiszen rengeteg kutatási téma van mind a társadalom, mind a természet- és műszaki tudományok terén. Így lehetőség nyílna együttműködéses alapon magyar tudománytörténeti kutatásokra az említett területeken is. Ez a kérdés felvetődött már 1955-ben is az Akadémia Tudománytörténeti Főbizottsága ülésén, de azóta is probléma maradt. Pedig szeretnénk még megérni valamelyes fordulatot ebben a kérdésben. Egyelőre minden törődésünk és odafigyelésünk abból áll, hogy post mortem, nekrológok keretében megemlékezve ismertetjük elhunyt erdélyi és felvidéki magyar geológusok életét és munkásságát, olyanokét akikre lassan már senki sem emlékszik.

Most amikor a hazai tudománytörténeti kutatások helyzetét első ízben vizsgáljuk, mindazt ami eddig volt és arra pedig hogyan tovább, javaslatokat kellene adni. Az elmondottakból is kitűnik viszont, hogy rengeteg probléma, hatalmas munka vár ránk, amit magunknak, keveseknek kell megoldani, elvégezni.

Lehet, hogy előadásomban a nehézségeket, a negativumokat hangsúlyoztam ki, sajnos ezek még eléggé dominálnak a kevesebb pozitívum mellett. A nehézségek leküzdéséhez a MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága s vezetőségünk segítségét kérjük.

LÓCZY LAJOS SZOBRÁNÁL 1970. MÁJUS 4-ÉN BALATONFÜREDEN TARTOTT
AVATÓBESZÉD

Dr. Jugovics Lajos

Tisztelt, ünneplésre összegyűlt Kedves Barátaim !

1920. május 14-én, - tehát 50 évvel ezelőtt - Balatonfüredről érkezett Budapestre az a lesújtó hír, hogy Lóczy Lajos meghalt! Az akkori idők nyomasztó légköre bizony érthető volt, hiszen az első világháború befejezése is súlyosbizotta életünket, nekünk geológusoknak. És amikor világviszonylatban is elismert geológiai vezető egyénisége hagyott itt bennünket, a bizonytalanság érzése még kétségbeejtőbb volt.

Lóczy Lajos már 50 éve nyugszik itt, az arácsi temetőben, a Balaton-partján, mely méltó nyughelye a "Balaton szerelmesének", aki életének három évtizedét áldozta e nagy tó és tágabb környékének, a Bakony-hegységnek tudományos feltárására. Emléke azonban él közöttünk, sőt néhányan még élünk azok közül is, akik tanítványai voltunk és éveket tölthettünk közelében, élvezhetjük irányítását. De a kor társak elhaltával eljön az idő, amikor alakja már ködbe vész és akkor - munkáin kívül - csak az itt felállított szobor és emléktábla emlékeztet a nagy mesterre!

E mai szoboravató ünnepségen igen röviden emlékezhetünk meg Lóczy Lajos fordulatokban gazdag életéről, melynek igazi tartalmát tudományos kutató munkája mutatja meg, és ennek eredményét pedig fémjelzik a 180-at is meghaladó kisebb-nagyobb dolgozatai, értekezései.

Lóczy Lajos 1849. november 4-én Pozsonyban született. Középiskoláit Aradon végezte, 1870-74. években a Zürichi műegyetemen tanult és szerzett mérnöki oklevelet. Hazajöve a Magyar Nemzeti Múzeum Ásvány-öslénytárá-

3870

ban 1883-ik évig mint segédőr működött. Közben, 1877-1880-as években, két és fél évig Széchenyi Bélával a belső-ázsiai expedíción vett részt, ahonnan hazatérve, tovább a Nemzeti Muzeumban, majd 1883. március 7-től a Magyar Állami Földtani Intézetben mint osztálygeológus 3 éven át dolgozott. 1886. március 10-én a budapesti Műegyetemre nevezték ki a "technikai geológia" tanítására. Innen 1889. július 1-én a budapesti Tudományegyetem "egyetemes földrajz" tanszékére hívták meg, ahol 19 éven át működött és nagy geográfus nemzedéket nevelt. 1908. augusztus 19-én nevezték ki a Földtani Intézet igazgatójává, és mint ilyen 1919. november 1-én ment nyugdíjba.

Lóczy Lajos kitartó munkában gazdag életében két irányban tört utat; úgy a tudományos, mint tanári működésében a geográfia és a geológia területét gazdagította maradandó és örökbecsű alkotásokkal.

Nem követek el kegyeletsértést, ha mint egykori tanítvány ez általam nagyon is ünnepélyesnek érzett alkalommal, a tudományos és tanári működésében megfigyelt, illetve megismert munkájáról, tehát a tudósról, a kutatóról és az egyetemi oktatóról próbálok néhány jellemző megállapítást közölni.

Lóczy Lajos páratlan szellemi képességei és a zürichi műegyetemen Escher von der Linth, majd Heim Albert professzorok iskolájában a Svájci-Alpokban szerzett kitűnő földtani szakképzettség voltak azok a szilárd alapok, amelyeken tudományos munkássága megindult. Csodálatos éleslátásával meglátta a természet jelenségeinek mélyén rejlő igazságokat, átfogó gondolkodásával észrevette az egymástól távol eső részletek közötti kapcsolatot.

A két és fél évig tartó belső-ázsiai expedíció folyamán azután beigazolódott, hogy Lóczy Lajos tudományos felkészültsége, személyes tulajdonságai, éles esze, agilitása és szervező képessége nyomán, fiatal kora ellenére is, - hiszen 28 - 30 éves volt - teljesen kiforrott egyéniség volt.

Az expedíció feldolgozott munkálataiból kiemelkedik az anyagának pontos regisztrálása és az átfogó - összesítő megismerések és gondolatok helyállósága.

Lóczy Lajos élete folyamán tett sok utazása - mondhatjuk - világhírűsége alapozta meg a nagyvonalú gondolkodását. Egész munkásságát a széleslátókörű, tapasztalatokon nyugvó szemlélet és bámulatos kitartás jellemzi. Általában szabatos gondolkodású, önmagához is szigorú, fáradhatatlan munkásságú férfiú volt, akitől távol állott a hívalkodás. Tudós volt a szónak valódi értelmében, csendben és szerényen munkálkodó, aki tulajdonképpen saját örömeire végezte kutatásait. A külső elismerést nem kereste, a legnagyobb elismerést mindenkor saját magában és tudományos kutatásainak eredményében lelte fel. A tudományos kérdések elbírálásánál az ellenkező véleményt becsülte, szívesen hallgatta, sőt ki is hívta azt.

Szívesen vett részt az arra hivatottakkal folytatott eszmecsereken, vitákban. Életében igen sok nemzetközi kongresszuson és értekezleten vett részt, megszokta és általában szerette a tudományos megbeszéléseket, összejöveteleket.

A megalapozatlan teóriákat nem ismerte el, valósággal gyűlölte. Hipotézist nem könnyen állított fel. Megfigyeléseit csak akkor írta le, ha a tényekről, a jelenségekről minden tekintetben megbizonyosodott. Mindig a legújabb felfogások és elméletek alapján állott.

Munkamódszere igen érdekes volt. A könyvből szerzett tudás mellett a területek és tájak kialakulásának és belső szerkezetének megismerését tartotta fontosnak és nagy jelentőségűnek. A személyes tapasztalatot és megfigyelést nélkülözhetetlennek tartotta.

Kutatásai közben fáradságot nem ismert, nem törődött a nélkülözésekkel, kitartó gyalogló és - mondhatjuk mi, akik gyakran dolgoztunk mellette - a terepi munkában, fáradhatatlan volt.

Ezeken a közös terepi munkákon bámultuk meg nagy tudását. Mint a Földtani Intézet igazgatója, a felvevő, a terepen dolgozó geológusait egy nyáron néha többször is meglátogatta; munkaterületüket közösen bejárták és azt megismerve, szívesen tanított, tanácsolt, irányított. Minden kis részletet megfigyelt, de észrevételeiből csak akkor vont le következtetést, ha már minden oldalát megvilágította. Pedig észrevettük, hogy éles elméje gyakran már kevés megfigyelésből is tudott következtetni. E közös terep-bejárásokon ismertük meg közvetlen egyéniségét, bejárásaink nyomán szeretünk meg őt még jobban, akihez mindig őszinte tisztelettel és szeretettel ragaszkodtunk.

Lóczy nagytudásu, kiváló elme volt, aki működése, tudományos eredményei - tanítása nyomán korszakot jelent a magyar geográfia és geológia történetében. Mindkét tudomány területén maradandót, örökbecsűt alkotott, melyek az ország határain túl, az egész művelt világ előtt igaz elismerést, tiszteletet, dicsőséget szerzett a magyar tudományos világnak. Szeretetre méltó, közvetlen egyéniség volt, akit fanatikus tudományszeretet jellemzett.

Nem rendelkezett ékes előadó-képességgel; egyetemi előadásaiból gyakran hiányzott a rendszeresség. Sok ujat és egyénit adott elő, hiszen előadásaira rendszeresen készült. Ennek folytán előadásaiban gyakran többet adott elő és hozott ki, mint amennyit a kezdő hallgatóság megemészteni képes volt. Tanítványai azután a vele való közvetlen érintkezésben, megbeszéléseken és kirándulásokon bővítették ismereteiket, tehát a terepen ismerték meg tanáruk hatalmas tárgyi tudását és átfogó gondolatait, melyeket önzetlenül, pazar módon szórt mindenki felé, akiben tehetsége, lelkesedést és szorgalmat látott.

Tanítványainak fejlődését élénk figyelemmel, érdeklődéssel kísérte és akiben tehetséget, nagyobb szorgalmat, majd tudást fedezett fel, azokat készségesen segítette, buzdította. Tanítványait önálló kutatásokra irányította és megfigyelésekre tanította. A lelkes tanítvány-sereg ilyen módon nőtt fel mellette.

Az egyetemi hallgatókkal szemben igen megértő volt, ennek következtében azok teljes bizalommal fordultak hozzá és bármikor felkereshették. Megállapíthatjuk tehát, hogy ez a nagy tudós igen nagy nevelő - tanító egyéniség volt !

Az egyetemi hallgatókkal sok hazai kirándulást, sőt nagyobb külföldi utazást is vezetett. A kirándulásokon és utazásokon Lóczy mindig és mindenütt együtt volt tanítványaival, nem különítette el magát tőlük. Takarékos és beosztó volt, ebben is példát mutatott. - Az egyetemi hallgatókkal tett nagyobb külföldi utazásokhoz mindig megkapta nagy mecénásunk, Semsey Andor anyagi támogatását, segítségét.

Az egyetem földrajzi katedráján elsősorban a "természeti földrajzot", a geomorfológiát művelte és tanította.

Lóczy Lajos volt hazánkban a természettudományos alapokon nyugvó, oknyomozó - genetikus földrajz megteremtője. A földtörténeti fejlődés törvényszerűségein alapuló oknyomozó földrajzot művelte. Ennek következtében úgy a geográfus, mint a geológus tanítványait mindig a pontos észlelésekre irányította, de saját kutatásaiban is erre fektette a fő súlyt.

A Magyar Állami Földtani Intézet hálás tisztelettel és őszinte kegyelettel hódol ma itt, egykori igazgatója emlékének, akinek munkássága világszerte elismerést és dicsőséget szerzett a magyar geológiának. Az Intézet mai fiatalabb geológusnemzedéke, akik már csak munkáiból és alkotásaiból ismerik őt, kegyeletos hálát éreznek Lóczy Lajos nagy szellemével szemben.

Lóczy Lajos életművének - munkásságának igen gazdag eredményeit itt nem sorolhatom fel, - időben messzire vezetne, helyette inkább a nemzetközi és hazai elismerés megnyilvánulásait próbálom - mintegy csokorba foglalva - szobrának oszlopához elhelyezni.

Lóczynak már a belső-ázsiai expedíció eredményei nemzetközi elismerést hoztak. A francia akadémia 1900-ban a 3,000 frankos Tsihatseff-díjjal tüntette ki ázsiai munkáját.- 1911-ben Londonban az indiai alkirály lord Cursin adta át neki személyesen a Geographical Society tiszteleti tagsági oklevelét és a nagybritanniai geográfusok jubiláris érmét.

Egyéb, főleg hazai elismerések, kitüntetések időrendi sorrendben felsorolva a következők voltak. 1896-ban a Magyar Tudományos Akadémia nagydíjával tünteti ki a Széchenyi expedíció magyar nyelvű kiadványait. Ugyanekkor a munka II-ik kötetének kidolgozásáért Lóczynak külön a Marcibányi mellékdíjat adományozzák. - 1896-ban a budapesti Tudományegyetem Lóczy Lajost tiszteletbeli doktorrá választja. - 1907-ben pedig a József Műegyetem választja Lóczy Lajost tiszteletbeli "műszaki doktorrá".

1908-ben Károly román király a "koronarend középkeresztjével" tünteti ki Lóczyt, a román területen, az ottani szakemberekkel végzett olajkutatásaiért.

A Magyar Tudományos Akadémia 1888-ban levelező, 1901-ben rendes és 1920-ben tiszteleti taggá, a Földtani Társulat pedig már 1912-ben tiszteleti taggá választja Lóczyt.

1915-ben Lóczy balatoni nagy munkáját a Szabó József Emlékéremmel tüntetik ki.

1916-ban az Akadémia nagydíját ítéli Lóczy balatoni munkájának.

Nagy öröm mindnyájónk részére, hogy Lóczy Lajos bronz mellszobrát sikerült itt Balatonfüreden felállítani; éppen az ő legkedvesebb munkaterületén, a Balaton legrégebb kulturhelyén. Ez a szobor és az emléktábla jelképezi a tiszteletét az utódoknak, mellyel adóznak az ő emlékének, a "Balaton szerelmesének".

A TISZTELETADÁS JELEI ID. LÓCZY LAJOS IRÁNT

Lóczy Lajos a magyar természettudománynak olyan jelentős alakja volt, hogy azt nemcsak az egykori hazai és külföldi kutatók, de népköztársaságunk társadalma is elismeri. Emlékét már a felszabadulás előtt Budán, a II. kerületben utcanév hirdette.

A Lóczy Lajos iránti tisztelet kifejezői a róla elnevezett paleozoológiai és botanikai maradványok, melyek nagy tudósunk nevét viselik (köztük egy-nemzetség is található):

Rhyzopoda

Fusulinella lóczy LÄRENTHEY, 1897.

Porifera

Stellispongia lóczyi VINASSA DE REGNY, 1908.

Lóczia cryptocoelioides VINASSA DE REGNY, 1901.

Anthozoa

Montlivaultia lóczyana PAPP, 1900.

Pachypora lóczyana VINASSA DE REGNY, 1901.

Cyathophyllum lóczyi FRECH, 1890.

Kagyló

Daonella lóczy KITTL, 1912.

Fimbria (Corbis) lóczyi Böckh J. 1909.

Lima lóczyi BITTNER, 1901.

Megalodus lóczyi Hoernes 1898.

Megalodus lóczy Hoernes var. unguolata FRECH 1909.

Perna lóczyi FRECH 1909.

Pholadomia lóczyi TAEGER, 1908

Pseudomonotis lóczy BITTNER 1901.

Csiga

- Emmericia lóczy, KORMOS 1911.
 Fusus (Aptyxis) lóczy NOSZKY, 1936.
 Limax lóczyi LÖRENTHEY, 1905.
 Micromelania lóczyi LÖRENTHEY 1894.
 Planorbis (Segmentina) lóczyi LÖRENTHEY 1905.
 Vivipara lóczyi HALAVÁTS, 1902.
 Worthenia lóczyi KITTL 1900.
 Bulimus lóczyi -HILBER, 1897.
 Fossarulus lóczyi NEUMAYR, 1897.

Cephalopoda

- Arpadites (Ditmarites) lóczyi DIENER 1911.
 Ceratites lóczyi ARTHABER, 1903.
 Ectocentrites lóczyi KOVÁCS, 1942.
 Lecanites lóczyi FRECH, 1911.
 Phylloceras lóczyi PRINZ 1904.
 Ptychites (Beyrichites) lóczyi FRECH, 1911.

Arthropoda

- Estheria lóczyi FRECH, 1905.
 Anatholica lóczyi FRIVALDSZKY, 1897.
 Anthophora lóczyi MOCSÁRY, 1897.
 Callerebia lóczyi FRIVALDSZKY, 1897.
 Caranus lóczyi HORVÁTH G. 1897.
 Epeira lóczyana LENDL A. 1897.
 Popilia lóczyi FRIVALDSZKY, 1897.
 Pterosoma lóczyi FRIVALDSZKY, 1897.

Ostracoda

- Cythereis lóczy ZALÁNYI 1913.
 Cytheridea lóczyi MÉHES GY. 1911.

Decapoda

Palaeograpsus lóczyanus LÖRENTHEY 1898.

Brachiopoda

Cyrtina lóczyi BITTNER 1912.

Retzia lóczyi BITTNER, 1912.

Spiriferina lóczyi RENZ, 1912.

Thecospirella lóczy BITTNER, 1912.

Echinoidea

Prionechinus lóczyi LAMB és THIÉRY

Pisces

Cybium lóczyi WEILER 1938.

Nemacanthus lóczyi JAEKEL 1902.

Otolithus (Sciaenidarium) lóczyi LÖRENTHEY 1905.

Aves

Baranomys lóczyi KORMOS 1933.

Cervus (Axis) lóczyi POHLIG 1910.

Növények

Amphora lóczyi PANTOCSEK, 1883. (Diatomae)

Biddulphia lóczyi " "

Melospira lóczyi " "

Navicula lóczyi " "

Podospira lóczyi " "

Triceratium lóczyi " "

Astragalus lóczyi KANITZ, 1897.

Primula lóczyi KANITZ, 1897.

Anemozamites lóczyi SCHENK, 1897.

Anemone regeliana MAXIMOWICZ var. lóczyi KANITZ, 1897.

Zigophillum lóczyi KANITZ, 1897.

Iris lóczyi KANITZ, 1897.

Valószínű, hogy a sor nem teljes, annál is inkább, mivel az utódok kegyeletes érzése ezt a kutatóknál szokásos tiszteletadást tovább is folytatja. Népköztársaságunk társadalma Balatonarácson földművesszövetkezetet, Balatonfüreden pedig középfoku technikumot nevezett el róla. De nevét viseli a Balatonon egy kutató hajó is. A Magyar Állami Földtani Intézet 100 éves jubileuma alkalmával állították fel az Intézet előcsarnokában ugyyszintén 1970-ben Balatonfüreden Lóczy Lajosnak természetes nagyságu mellszobrát, melyek Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotásai.

Összeállította:
Dr. Majzer László
Dr. Csiky Gábor

KÉT ERDÉLYI MAGYAR GEOLÓGUS EMLÉKEZETE

Dr. Csiky Gábor

Az első világháború után az emberek nehéz helyzetbe kerültek, közöttük is főleg az értelmiségiek. Választani kellett: voltak akik repatriáltak, és voltak, akik maradtak. Az egyetemi oktatók egy része, elhagyta Kolozsvárt és elsősorban az ujonnan alapított szegedi egyetemen helyezkedett el. A maradék egy részét nyugdíjazták, a többieket pedig leváltották középiskolai tanárokkal.

Az egyetem Koch Antaltól szervezett ásvány-földtani tanszék vezetője 1896-óta Szádeczky K. Gyula professzor volt, adjunktusa és magántanára Szentpétery Zsigmond, tanársegédek pedig Papp Simon és Balogh Ernő. Szádeczky K. Gyula kolozsvári székhellyel mint a Román Állami Földtani Intézet főgeológusa 1935-ben bekövetkezett haláláig tovább dolgozhatott. Ez a kivételes bánásmód Popescu Voitesti és Mrazec nagy nevű román geológus professzoroknak volt köszönhető, akik nagyra becsülték a magyar professzor szaktudását. Szentpéteri Zs. 1920-ban Szegedre távozott. Papp Simon már 1911-ben megvált a tanszéktől, Balogh Ernőt pedig 1914-ben a világháború szólitotta el és nem tért vissza az egyetemre. Utánuk, a háborús évek alatt 1920-ig, többen álltak a tanszék szolgálatában. Így Gaál István az őslénytan magántanára, Ferenczi István 1917-ig, Lengyel Endre pedig 1918-19-ben mint tanársegéd, továbbá Xantus János, Tüske Béla és Szolga Ferenc tanársegédek, Gyakornokok voltak Tulogdi János és Török Zoltán. Mindnyájuk közül hárman maradtak, erdélyiek lévén - Balogh E. Török Z. és Tulogdi J., - de nem az egyetemen. Ők hárman és a negyedik Bányai János geológus, középiskolai tanár a két világháború közötti 20 év alatt mint az erdélyi föld legjobb ismerői és tanítói, lankadatlan hittel és helytállással nevelték a természet és a tudomány szeretetére és megismerésére a fiatal tanárjelölt nemzedékeket. Négyük közül ma már csak Tulogdi J. él. - Török Z. 1963-ban, Balogh E. 1969-ben, Bányai J. pedig 1971-ben halt meg. Velük halt meg a magyar geológus társadalom nagy nemzedékének színe java az utóbbi években nemcsak itthon, hanem odaát is.

Ez alkalommal Balogh Ernő és Bányai János geológusokra emlékezünk.

1969. július 11-én életének 87. évében hunyt el, Dr. Balogh Ernő geológus, a kolozsvári Bolyai-Bábes Tudományegyetem földtani tanszékének volt vezető tanára, a föld és ásványtani tudományok doktora, a Magyarhoni Földtani Társulat diszoklevéllel kitüntetett rendes tagja, az erdélyi magyar geológus társadalom nesztora.

Arany János szűkebb hazájában született Nagyszalontától délre Kisjenőn, a nagy költő halála évében 1882-ben és iskoláit Nagyszalontán és Debrecenben végezte, míg az egyetemet viszont Kolozsvárott és ott nyerte el doktori oklevelét is Szádeczky K. Gyula professzornál, akinek tanítványa, majd az ásvány-földtani tanszéken, 1905-14-ig tanársegéde volt. Egyébként Papp Simonhoz szoros barátság fűzte.

Az első világháború harcterein és hadifogságban töltött négy esztendő után 1920-tól 1940-ig a kolozsvári MÁRIÁNUM leánygimnáziumban volt természetrajz-földrajz tanár. Ezalatt a husz év alatt mint az erdélyi föld egyik legjobb ismerője és tanítója nevelte a természet és tudományai szeretetére és megismerésére a fiatal nemzedékeket. Ugyanakkor mint az Erdélyi Múzeum Egyesület természettudományi szakosztályának titkára, majd elnöke és az Erdélyi Kárpát Egyesület elnöke, Tulogdi Jánossal, középiskolai tanártársával együtt a legtöbbet tett a földtani és földrajzi tudományok népszerűsítése terén.

1940. év őszén a Kolozsvári Tudományegyetem földtani tanszékére vezető tanárrá nevezték ki, majd ugyanott 1945-ben a Bolyai egyetemmé való átszervezéskor az ásvány-kőzettani tanszék vezető tanára lett és maradt egészen 1959-ig, nyugdíjba vonulásáig.

Balogh Ernő professzor tudományos működése gazdag és sokoldalú. Elsősorban mineralógus volt, munkássága első szakaszában főleg ásvány-kőzettani problémákkal foglalkozott, a 20-as években azonban körülményei a barlangkutató felé terelték a figyelmét és tevékenységét. Ezen a téren Erdély-

ben egy új itányt nyitott, ami a barlangok ásvány-kőzettani vizsgálatát illeti. Irodalmi tevékenységében fáradhatatlan, hiszen tudományos és ismeretterjesztő munkáinak száma meghaladja a 250-et.

Ásványtani kutatásai egyik legfontosabb része volt a kalcitok vizsgálata. Ezen a téren igen jelentős a lublinittel kapcsolatos tanulmánya. "Protokalcit, egy új ásvány" c. munkájában 1937-ben vékony túalakú kristályokat írt le, amelyek kristályhalmazokat alkotva a mészkőbarlangok falán bevonatot képeznek. Ezeket protokalcit néven mint a CaCO_3 -nak új ásványát ismertette. Zürichben röntgenvizsgálatnak vetették alá a Balogh E. által küldött ásványanyagot és kiderült, hogy a kalcit és protokalcit szerkezete között nincs különbség, így a protokalcit nem új ásvány, hanem a kalcitnak egy új alakja, mely kristálytüket már előbb jelezték az irodalomban lublinit néven (Morozewicz és mások). Ezek a leírások azonban hiányosak voltak, a lublinit szerkezetét és tulajdonságait illetően. Balogh Ernő a prioritás figyelembevételével visszavonta a protokalcit elnevezést viszont tisztázva egyes problémákat megadta a lublinit pontos leírását. Egy további munkájában "A lublinit (protokalcit) és átformálódási termékei - hegyiliszt" megállapítja, hogy a lublinit a barlangokon kívüli helyeken is előfordul, de elsősorban a barlangok jellemző ásványa, ahonnan sohasem hiányzik. Kimutatja továbbá, hogy a lublinit elsődleges alakja finom kristálytükből áll és ez alakul át hosszú idő alatt kompakt kriptokristályos anyaggá a hegyiliszté, amely a lublinit másodlagos származéka és ez Balogh szerint három féle változatban fordul elő.

Balogh professzor az ásványtan és kristálytan lelkes kutatója a kőzettan és a földtan egyéb területein is figyelemreméltó eredményeket ért el. Már 1906-évi doktori disszertációjában "A Dragánvölgy, Kecskés és Bulzurpatak közötti részének geológiai viszonyai", az Erdélyi középhegység északi része e területének eruptív, üledékes és metamorf kőzeteit és földtani viszonyait ismertette. Ebben a munkájában több eruptív kőzet helyesbitett meghatározását adta meg. - "Kvarc Erdély felsőmediterrán koru gipszeiben" c. 3870

1926-ban megjelent munkájában kifejti, hogy az Erdélyi-medencében a monoton és kőületmentes neogén üledékes képződmények rétegtani helyének a megállapítására a dácittufák szolgáltatják a legjobb támpontot.

Balogh Ernőnek a huszas évek végén fordult a figyelme a barlangok világa felé és több mint 30 éven keresztül a barlangkutató volt tevékenységének központi témája. Fontos és értékes eredményeket ért el ezen a téren. Új fejezetet nyitott az erdélyi barlangok tanulmányozásában, mert a geológus és mineralógus szemével vizsgálta azokat és ezáltal a barlangkutatóknak egy eddig alig ismert ágát, ásvány és földtani kutatását alapozta meg, illetve fejlesztette ki.

Barlangtani kutatásait komplex módon végezte. Erről így ír 1939-ben: "A barlangok kutatásának, azok feltérképezésén túl igen sokrétű a feladata. Ezeknek a kutatásoknak szem előtt kell tartaniok a barlangok mindenféle, igen változatos természeti adottságait- az élettelen és élő világát, a lejátszódó jelenségeket, folyamatokat. A barlangok földalatti világában a természettudományok egyes ágainak egy új és sajátos kutatási területe, lehetősége tárul elénk, amely sokban eltér a földfelszíntől".

Speleológiai kutatásait Románia két legnagyobb ismert barlangjának, a biharhegységi meziádi és a bánási komarniki barlang tanulmányozásával kezdte. Mindkét barlangot feltérképezte és monográfiában ismertette. Ezenkívül még több barlangot tanulmányozott és írt le. A barlangkutató közben nyert földtani, ásványkőzettani, őslénytani, állattani, régészeti megfigyeléseit a barlangok ismertetésén túl külön tanulmányokban publikálta. Mindezek sokoldalúságára utalnak.

Barlangtani munkásságának egyik legfontosabbikát képezik azok a felismerések, melyeket a "Geológiai erőmegnyilvánulások és klimaváltozások nyomai a barlangokban" c. dolgozatában közölt. Ebben kimutatta, hogy a földtani folyamatok nyomai a barlangokban konzerválódnak, ennél fogva a változások, mozgások könnyebben felismerhetők és értelmezhetők azaz mérhetők, mint

3870

a felszínen. Éveken át folytatott vizsgálati eredményei arra utalnak, hogy a legfiatalabb kéregmozgásoknak nemcsak minőségi változásai, hanem mennyiségi értékei is kimutathatók a barlangokban tett észlelések és mérések alapján.

Ez a megállapítás a neotektonikai vizsgálatok új módszerének is tekinthető. Ezzel kapcsolatban így ír "Cseppkő világ" c. könyvében, 1969-ben megjelent legutolsó művében, melyben barlangkutatói munkásságának összefoglalását adta: "A barlang egészen külön világ. Bizonyos geológiai és tektonikai jelenségeket a legapróbb részletekig sokkal élesebben és tisztábban tár elénk a barlang mint a külső felszín, melynek mozgalmas erői ezeknek jórészt nyomtalanul eltűntetik. A barlangokban az ember valósággal benne jár a földkéregben, melynek anyagát, szerkezetét a falakon jól és pontosan láthatja. Különös, hogy a geológusok általában nemigen használták ki ezeket a természetnyújtotta ideális feltárásokat. Ezenkívül a barlangok sokszor felvilágosítással szolgálnak a régi klimaváltozásokról is."

Balogh Ernő már munkássága kezdetén felhívta a figyelmet a fényképezés nagy jelentőségére és fontosságára a természet megismerésében. Nemcsak a barlangok, hanem általában az erdélyi tájak fényképezésében uttörő szerepe volt. Csodálatos, tudományos jelentőségű és művészi fényképeket készített természetjárása közben.

Balogh Ernő professzornak sikerült közel 60 esztendő munkálkodása alatt a tudományos kutatást és a nevelő-oktató munkát teljes összhangban végezni. Szádeczky K. Gyula professzor fiatal tanársegéde a geológiai gyakorlatokon, ugyyszintén az általa vezetett kirándulásokon olyan légkört teremtett, ami közel hozta a mestert és tanítványait. A tanítványok olyan embert ismertek meg benne, aki szerette szakmáját, a természetet és a tanulnivaló ifjúságot. Az egyetemi tanár Balogh Ernő 20 éven keresztül oktatta Erdély leendő természetrajz tanárait, geológus és geográfus nemzedékeit. A barlangok térképezésébe és felkutatásába bevonta az egyetemi hallgatókat és a fia-

tal szakembereket. Kiváló középfoku geológiai tankönyveivel segítette a középiskolás erdélyi magyar fiatalokat természettudományos alapismereteik megszerzésében. Népszerűsítő cikkeiben ismeretterjesztő előadásaiban igyekezett a természettudományos és honi ismereteket szélesebb körben a nagyközönség számára hozzáférhetővé tenni. Ezen a téren tevékenysége majdnem egyedülálló: több mint 200 természettudományi és honismereti közleménye jelent meg erdélyi folyóiratokban, napilapokban és könyvecskék formájában, továbbá közel 100 azon ismeretterjesztő előadásainak a száma, melyeket Erdélyszerte kisebb és nagyobb városokban tartott.

E munkás életpályára, mely hitében, akaraterejében, kitartásban és puritánságában példátadó, és helytállásában a népet szolgáló, büszkén tekintünk és tisztelettel emlékezzünk Balogh Ernőre és a hozzáhasználó munkás, népéhez hű és azt szolgáló kutatókra.

Balogh Ernőre emlékezve idézhetjük saját szavait, melyekkel Szádeczky K. Gyula professzortól, a mestertől vett bucsut a tanítványok nevében: "Örökké fülemben cseng egy mondásod, hogy a becsületesség a legbiztosabb tőke. Csak egyszer hallottam Tőled, de egész életeddel követted is ezt a magasztos irányelvet. Serkentettél, bátorítottál a munkára, nem üres szavakkal, hanem példaadással, azzal a kitartó és szívós szorgalommal, mely nem lankadt soha, a magas éveitek mulásával sem és amely csak most tört hirtelen derékban, amikor levette porruhádat, örökre bezárul mögötted a földi lét kapuja".

Ezzel bucsuzunk mi is Balogh Ernőtől.

Ezek után egy másik - ugyancsak a népet és hazáját szolgáló - erdélyi magyar geológusra emlékezünk: Bányai Jánosra.

1971. május 13-án életének 85. esztendejében hunyt el Székelyudvarhelyen dr. Bányai János geológus tanár, a Magyarhoni Földtani Társulat diszoklevéllel kitüntetett volt rendes tagja, a hajdani Hidrológiai szakosztály választmányi tagja, a Székelyföld szülőtte, legjobb ismerője és kutatója,

Orbán Balázsnak a székelység egyik legnagyobb fiának legkiválóbb követője és utóda, aki a népek közötti barátság és együttműködés kimunkálásának területén nagy érdemeket szerzett.

A háromszékmegyei Kézdivásárhelyen született 1886-ban. Iskoláit Kézdivásárhelyen és Kolozsvárott végezte, majd Budapesten a Pedagógiai Főiskolát. Végzés után 1909-ben Abrudbányára került középiskolai tanárnak, 1912-ben Németországba küldték azzal a feladattal, hogy a modern természettudományos oktatást és a múzeumok szervezését tanulmányozza. Tanulmányutja alatt Berlinben a Bányászati Akadémián Gothan, majd Halléban Walther professzor előadásait hallgatva bővítette szakmai tudását. Az 1920 - 40. közötti időszakban a székelykereszturi gimnáziumban, majd Székelyudvarhelyudvarhelyen tanított. A második világháború idején 1940 - 44. között a M. Állami Földtani Intézet kötelékében dolgozott. Az 1941-ben megalakult Keleterdélyi és Székelyföldi Fürdőszövetség alelnökévé választották és megbízták a Borvizkutató Intézet megszervezésével. A Földtani Intézet által megadott célkitűzések alapján, az erdélyi ásványvizki ncsről terveztek új felméréssel teljes képet nyújtani. Sajnos, amikor a Borvizkutató Intézet működése megszűnt, a kutatás a továbbiakban már egyéni feladatává vált.

1947-ben elérve a nyugdíjas korhatárt, megvált a tanítástól, de ez nem jelentette munkálkodásának a végét. Fiatalos lendülettel és akarattal dolgozott tovább a tudománynak és a köznek javára, hanyatló életereje, gyengülő egészségi állapota közepette, jóformán utolsó órájáig.

Már gyermekkorában szülőföldjének természeti adottságai, főleg annak közismert ásványvizei, borvizforrásai, gázömlései keltik fel érdeklődését, azok felkutatásának, tanulmányozásának vágyát és jegyzik el egy egész életre a természet kutatásával.

Első megjelent írásai a Szent Anna-tóról, a torjai bűdös barlangról szólnak. 1912-től mint a Földtani Intézet külső munkatársa a Barót-Köpecsi barnakőszén terület leírását adja. Az Erdélyi Érc-hegység területéről, Botes-

bánya, Verespatak és Aranyosbánya környéke ércfeléreivel és aranybányászattal foglalkozik. Ezenkívül főleg a Hargita hasznosítható ásványkincseivel és a Székelyföldt paleobotanikájával. Könyv formájában jelent meg 1957-ben "A Magyar Autonóm Tartomány hasznosítható ásványi kincsei" c. műve. Elkészíti Kelet-Erdély, a Székelyföld ásványviz térképét, több mint 2000 forrásról, gázömlésről, gyógylápokról és még sok más munkái révén a gyakorlati geológia alapjainak egyik megteremtője. Őslénytani vonatkozásban foglalkozott többek közt a diatomafölddel és nevéhez fűződik a halikrás kőületek hieroglifás formáinak megfejtése, a Keleti Kárpátok flis képződményeiben. Életművének központi, kedvenc témaköre azonban a Hargita-Görgényi-Kelemen vulkánit hegységvonulattal kapcsolatos ásványvizforrások és gázömlések tanulmányozása volt. Az ásványviztéma minden ágát kidolgozta, amelyekből mint önálló fejezetekből egy összefogó kézikönyv kerülhetett volna ki. Munkásságának egy része sajnálatos módon, a körülmények folytán kéziratban maradt.

Bányai János megfigyelt, összegyűjtött, feldolgozott, kiadott vagyis közkinccsé igyekezett tenni mindent és ezzel egyrészt szakmáját, a tudományt, másrészt szűkebb hazáját, a szeretett Székelyföldet, s annak népét szolgáltatta egy egész életen át.

Bányai János életművét 60 esztendő, gazdag és főleg sokoldalú szakmai és társadalmi munkássága bizonyítja, ami bőséges termést hozott. A több mint 100 magyarul, románul, németül és franciául megjelent értekezése és tanulmánya, a mintegy félezer ismeretterjesztő írása, térképei, a minden év nyarán rendezett Hargita expedíciók, melyeket Kelet-Erdély megismerésére szervezett és vezetett, a sokoldalú segítség, amit a természettudományok művelőinek, botanikusoknak, zoológusoknak, vagy archeológusoknak, etnográfusoknak, továbbá különböző tudományos intézményeknek, muzeumoknak nyújtott, valamint a 13 éven át, 1931-től 1943-ig szerkesztett "Székelység", a "Székelyföldi utmutató" az Orbán Balázs könyvek, a "Székelyföld írásban és képben";

az általa szervezett népdalestek, amelyeken maga is zongorán vagy csellón kísért énekszámokat, mindez együttesen azt bizonyítja, hogy sokoldalú tehetséggel megáldott ember volt, aki életműve révén méltóképpen sorolható Erdély székely nagyjai közé.

Féltve őrzött kincseit, tizezer kötetnyi könyvtárát, természettudományi gyűjteményét kéziratait és térképeit a székelyudvarhelyi múzeumnak adományozta, megőrzés és a köz céljaira. A geológus munkájáról vélekedve így szólt: "a mi szerepünk geológusoké más mint a szépíróké. Ők egyetlen verssel is a nagyközönség elé léphetnek. A mi eredményeink koronája csak messziről látszik:... És mit üzen a fiataloknak, akik a tudományt választják életcélul?" A hosszú élet tapasztalata mondatja vélem, hogy a fiatal kollégák ne féljének a vidéktől és tartsák fent a kapcsolatot a központok szakembereivel. Számoljanak azzal, hogy a közönség előtt titokzatosnak látszó munkát végeznek és ne számítsanak azonnali elismerésekre. Ne elégedjenek meg a hivatali munkájuk elvégzésével, hanem szakjukat műveljék, mert megéri az a sok lelki gyönyörűség, amelyet a kutatás és eredményei nyújtanak."

E gondolatai is emlékeztetnek e föld nagy fiára, szenvedélyes kutatójára és fáradhatatlan vándorára, aki azé lett immár, amit a legjobban szeretett, a szülőföldé. Élete és munkássága szimbolum mely megmutatja, hogy igen változó történelmi körülmények között mindig a népeket összekötő közös célok megkeresése a feladat, de úgy, hogy az a nép és a haza javát szolgálja.

Bányai János gazdag életművét és példás nagyszerű emberségét, hivatásutadatát s nem kevésbé tevékeny patriotizmusát, mindazt amit ránk hagyott, kegyelettel őrizzük.

Két erdélyi magyar geológusról emlékeztem meg, nemcsak a végtisztesség miatt, hanem azért is, hogy legalább egy-egy nekrológ keretében foglalkozzunk a környező baráti államokban élő magyar geológusokkal, akiknek életéről és munkásságáról főleg a fiatalabb nemzedék vajmi keveset tud.

Ezért tartottuk szükségesnek legalább ilyenkor, "postmortem" megemlékezve ismertetni erdélyi magyar geológusok életét és munkásságát, akikre lassan már senki sem emlékszik! A velük való törődés, a rájuk való emlékezés tisztesség és kötelesség dolga.

A FÖLDTANI OKTATÁS KEZDETE ÉS ALAKULÁSA A HAZAI BÁNYÁSZATI FELSŐFOKU TANINTÉZETEK BEN

A XVIII. század második feléig a bányászat vezetőit többnyire sem rendszeresen, sem iskolászerűen nem képezték, bár Egyiptomban egyes templomok által fenntartott papi iskolákban természetudományokat és ezek kapcsán már kémiát, metallurgiát, bányászatot és kohászatot is tanítottak.

Indiában az i. e. III. századból olyan írásos emlék is fennmaradt, amely a birodalom bányáinak főtisztviselőitől megkivánt bányászati - kohászati ismeretek szakszerű felsorolását tartalmazza.

A középkorban egyéni tanítás folyt, a mester mellé beosztott tisztjelölt egyben fizikai munkavállaló is volt.

Később az u. n. bányász-iskolákban folyt a kiképzés. Ilyenek voltak például: a karinthiai Villachban (1500 körül), a szász Freibergben (1700 táján), a csehországi Joachimsthalban és ilyen bányaiskolákat létesítettek 1747-től Magyarországon hármat is: Selmechányán, Szolnokon és a temesi Bánságban Oravicabányán.

Erre egyébként 1747-ben javaslatot tett az udvari kamarának valdai Multz, Georg, az 1736 és 1748 között a felső-magyarországi bányászat élén álló, s mint ilyen, Szomolnokon székelő bányafelügyelő.

Az akkori selmeci bányászati oktatás színvonalára jellemző, hogy Multz, Mikoviny oktatási tevékenységéről szólva, azt tul elméletinek és ezért a bányaiskolákban szükségtelennek tartotta.

Gyulay Zoltán írja, hogy az egyetem bányászati karának könyvtárában őrzik azt a mintegy 1500 negyedívnyi kéziratot, amelyet Multz, G. 1731-ben - tehát még az első bányászati akadémiák (a selmeci és freibergeri) alapítá-

sa előtt - irt azokról a tudnivalókról, amelyeket egy jól képzett bánya- és kohótisztnek ismernie kell.

Itt is feltárul tehát egy-egy hagyatékban az a csodálni való ismeret-szint, amelyet annak idején Egyiptom, India vezető bányatisztjeitől elvár-tak, vagy amelyet az 1700-ban született Mikoviny Selmecen, illetve az 1767-ben Szentpéterváron meghalt Lehmann, J. G. képviselt.

A bányászati felsőoktatás a XVIII. század közepe táján vette kezde-tét. A szászországi Freibergben 1765-ben, Selmecebányán 1735-ben még fel-sőoktatás jellegű bányaiskola formájában, ez utóbbi azonban a tervezet sze-rint 1763 - 1765 - 1770-ben fokozatosan kiépült Bányászati Akadémiává.

Az első, 1763-ban felállított tanszék mindjárt az ásványtan, kémia és kohászati tanszék volt, professzora Jacquin Miklós. A második tanszéket, a matematikai, fizikai, géptanít 1765-ben hívták létre és Poda Miklós professzor-ral töltötték be. A harmadik tanszéket a bányaműveléstani 1770-ben alapítot-ták, professzora Delius Traugott Kristóf lett s ezzel egyidejűleg az új felső-foku tanintézmény hivatalosan is Bányászati Akadémia-i rangot kapott

Az új igények kielégítésére tehát megszületett a keret, amelyet a kor nagy gyakorlattal bíró, a legjobb és nemzetközileg is a legnagyobb híré szakembereivel, mint bányatanácsos-professorokkal töltöttek be. Így, ilyen környezetben és gondozók kezében kaptak helyet és szökkentek a magasba mind-járt kezdettől fogva a földtani tudományok is.

Közben a XIV. század közepétől kezdve már tankönyvek is megjelen-tek, szolgálva a továbbképzést. Az első ilyen nagyszerű könyvek egyike, Agricola: "De re metallica, (A fémekről), Libri XII., Basel 1556, 1557" címen megjelent munkája volt.

Az e tudományokat oktató tanárok működését sorrendben a következőkben ismertetjük

Jacquin, Miklós (Leiden ^x1727 - [†]1817 Wien-Bécs), 1763 és 1769 között volt Selmecbányán tanár. Mint holland származású természettudós és gyakorló orvos került Bécsbe. Innen csakhamar Nyugat-Indiába küldték, hogy Bécs diszkertjei és parkjai számára növényeket gyűjtsön. Eredményes utjáról visszatérve, 1763-ban Selmecbányára irányították, a tervbevett bányászati felsőoktatási intézmény első professzoraként, bányatanácsosi rangban. Körültekintően szervezte meg a mineralógiai - kémiai és kohászati tanszéket. Előadásait Selmecen 1764. szeptember 1. -vel kezdte meg. A mészégetés folyamatának tisztázásában, az alkáliák és karbonátok közötti különbség felismerésében vannak érdemei. A világon elsőként Selmecbányán kezdeményezte a laboratófiumi oktatás bevezetését. 1769-ig adott elő, amikor is Bécsbe helyezték az egyetemre és egyben a főváros növénykertjeinek főgondnokságát bízták rá. Nemcsak vegyész, hanem igen neves botanikus és különösen utóbbi tárgykörben termékeny író is volt. Kiváló érdemeiért bárói rangra emelték. Selmecen született fia, mint a vegyészet és botanika professzora, a bécsi egyetemi tanszék ~~át~~ követte atyját.

Scopoli, János Antal a filozófia és az orvostudományok doktora.

Cavalesiában (Tiroiban) 1723-ban született és Páviában 1788-ban halt meg. Jacquin után, 1769 és 1779 között Selmecbányán, mint valóságos bányatanácsos, az Akadémia professzora volt. Ezt megelőzően Indiában a kémia professzora, orvos- fizikus és bányahivatali ülnök volt. Selmecbányáról - kedvezőbb anyagi feltételek mellett - Szentpétervárra is meghívták, de miután anyagi igényeit — elődjéhez hasonlóan — kielégítették és a főkamagrófi hivatal ülnöke is lett, Selmecen maradt. Sok tudományos eredményét publikálta, amit Bécsben az irigykedő bürokraták nehezményeztek és ezért sokat kellemetlenkedtek neki. Végül is Selmecbányát elhagyta és a Páviai- i egyetemen kémia

és botanika professzora lett. Távozása nagy veszteséget jelentett Selmec számára. Utána olyan professzorok következtek, akik alatt ezen a vegyes: mineralógia-kémia-metallurgia tanszéken a kémia jutott erősen előtérbe.

Sokirányu és értékes publikációi közül itt kiemeljük: *Christallographia Hungariae* (Prag, 1776) című munkáját, amelyben a Selmecen előforduló mészes és gipszkristály-változatokról értekezett.

Rupprecht Antal (valószínűleg Salmecen született 1750-ben) tanulmányait a selmecebányai Bányászati és Erdészeti Akadémián végezte. Utánna nagyobb tanulmányutat tett Svédországban. Visszatérve 1779-ben kinevezték a selmecebányai akadémiára kémia-mineralógia-kohászat tanárává. Ő volt az akadémia első Selmecebányán végzett tanára. Tanári működése 1792-ig tartott, amikor az elhunyt Born Ignác helyére, a cs. és kir. kamarához kerül udvari tanácsosként, amely beosztásában az egész birodalom bányászatának és kohászatának egyik irányítója lett. Selmeci olvasztókemencéjében végzett kémiai kísérletei az európai tudományos körökben élénk vitára adtak okot. A selmeci kohóban a nemes fémeknek Born-féle amalgamáló eljárással érceikből végzett előállítását a tudósok elismerését vivta ki. Először állított elő tiszta molibdént (1790); számos ásványt elsőnek elemzett meg. Nagy vitát keltett egész Európában 1780 körül hangoztatott véleménye, hogy az u. n. földék (alkáliaföldfém-oxidok) fémeket tartalmaznak. Nézetét általában elvetették, azonban H. Davy később igazolta.

Mint tanár, ő volt az első, aki hazánkban a kémiai folyamatok jelölését 1781-ben bevezette. A hallgatók részére tartott laboratóriumi gyakorlati világhírre tettek szert.

Patzier Mihály (1763? - 1811) a selmeci bányászati akadémiára 1781-ben iratkozott be s 1792-1811-ig volt az akadémia mineralógiai, kémiai, metallurgiai tanszékének professzora, bányatanácsosi rangban. Ezt megelőzően azonban a matematika professzora is volt, sőt mind a három tanszéken tanított.

Főképp a vegyészeten tünt ki. "Anleitungen zur metallurgischen Chemie 4. Bde. Ofen" címen, 1805-ben előadásainak anyaga nyomtatásban is megjelent.

A selmeci akadémia, különösen a kémiában - metallurgiában képviselt magas színvonalát az is igazolja, hogy Fourcroy France, a híres kémikus és politikus, a franciaországi konvent 1794, szeptemberi ülésén, személyes tapasztalatai alapján, a selmecebányai akadémiának a természettudományok oktatásánál alkalmazott módszereit példaképnek állította a franciaországi iskolák elé.

Hőring Mihály (^x1763 - ⁺1820). Selmecebányán a bányászati akadémiára 1790/91-ben iratkozott be és ugyanott halt meg 1820-ban. 1811-1820 között Patzier Mihály utódként, bányatanácsosi rangban Selmecen a mineralógiai - kémiai - metallurgiai tanszék tanára volt.

Reichetzer, Ferenc 1788-ban iratkozott a selmeci Bányászati Akadémiára. 1805 - 1812-ig ugyanott akadémiai tanár, bányatanácsos volt a matematika-mechanikai tanszéken, de előadta a bányaművelést és geognosiát is. Utóbbi tárgykörből könyve is jelent meg: Anleitung zur Geognosie insbesondere zur Gebirgskunde nach Werner, Wien 1812. 1. Bd. Mint udvari tanácsos Wienben halt meg.

Igazolja ebben az időben az ásványtan-földtan lemaradását az is, hogy Beudant, E. S., később (1823-1830 között) a párisi Sorbonne neves ásványtan-földtan tanára, magyarországi utelirásában észrevételezte a földtani gyűjtemények hiányosságát. Lásd: Voyage mineralogique et geologique en Hongrie, pendant l'année de 1818.

Wehrle Alajos, a kémia doktora, 1820 - 1835 között volt Selmecebányán bányatanácsosi rangban professzor. Ezt megelőzően rk. nyilvános tanár volt a bécsi egyetemen. Bécsben halt meg 1835-ben, ahová az udvari kamara rendelte bizonyos kísérleti munkák vezetése céljából. Kiváló ásvány- és kőzetvegyész, de általános érdeklődésű szakember is volt, aki tanszékén a mineraló-

giai és közzétani, stb. gyűjteményeket is korszerűen rendezte és e tárgyak oktatását is a kor színvonalára emelte. A szarvaskői Wehrlit az ő nevét, mint elemzőét őrzi.

Utána az Akadémia átszervezéséig a tanszéket csak ideiglenes jeleggel töltötték be, ami bizony az ásványtan - földtan újbóli elhanyagolásával járt.

Ez alatt a tanszéket helyettesként a következők vezették.

Ertl József, aki 1829-től volt Selmecen hallgató, majd kémlész adjunktus, 1835 - 1837-ban három féléven át tanított. Meghalt Selmecen, mint bányatanácsos és főkohógondnok.

Lang Nepomuk, János, hanstadti. 1791/92-ben kezdte tanulmányait a selmeci akadémián. 1813-1841-ig volt a bányaműveléstani tanszék tanára és bányatanácsos, de a geognosiát is előadta. 1842-ben halt meg Selmechányán, de az élete vége felé egészségi állapota miatt már helyettesíteni is kellett.

Bachmann József, a kémia doktora. 1830-ban iratkozott a selmeci akadémiára. 1840-től, mint ideiglenes professzor és 1846-tól bányatanácsosi rangban rendes tanár lett a megosztott mineralógia - kémia - metallurgia tanszék kémia és kohászati ágán.

Niederri st József 1807-ben, Píntzgau-ban, született és Bleibergben -- ugyancsak Ausztriában -- 1865-ben bányatanácsosként, mint bányagondnok halt meg. 1841 - 1843 között helyettes tanárként működött Selmecen. Niederrist bányamunkásként kezdte, majd lassan előlépett úgy, hogy ösztöndíjjal Selmecbányára került, ahol nagy szorgalommal 1832-36 között elvégezte az Akadémiát. Mint gyakorlati bányász, tanári állásáról inkább lemondott és alacsonyabb fizetés mellett visszament hazájába, ahol nagy megbecsülésben élt és dolgozott haláláig. Gyakorlati célkitűzésű munkákat is írt: Naturgeschichte des Mineralreiches für den praktischen Bergmann. 3. Bd. Brünn 1857/58 I. Bd. Mineralogie, II. Bd. Geognosie, III. Bd. Markscheiderkunsts; Grundzüge der Bergbaukunde. Prag. 1863.

Mintaképe volt a szegény és alacsony sorból szorgalommal, kitartással, erős akarattal önmagát, a számára elérhető legmagasabb polcig felküzdött szakembernek.

Utána az önállósított mineralógia - geológia - paleontológiai tanszékre ismét kitűnő szakember Pettko János került.

Pettko János (^x1812 - [†]1890) jogi tanulmányok után elvégezte a selmechányai Bányászati és Erdészeti Akadémiát. Rövid időn át kohászati beosztásban dolgozott. Ezután Bécsben ásványtani előadásokat hallgatott. 1843-ban a Bányászati és Erdészeti Akadémia ásványtan-földtani tanszékére nevezték ki helyettes tanárnak, majd 1847-től rendes tanárnak. Művelt, modern tudós, akinek előadásait szívesen hallgatták.

Kitűnően ismerte Selmechánya és környékének földtanát. Erről irt értekezése és földtani térképe évtizedek múltán is kutforrásként szolgált. Írásai leginkább a kristálytan, zoológia, geológia, botanika tárgyköréből valók.

1861-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Székfoglaló értekezését osztrák tanárok erősen kritizálták, ami rendkívül elkedvetlenítette. Ettől kezdve mintegy elfordulva szakjától magyar nyelvességgel és matematikával foglalkozott.

Winkler Benő (^x1835 - [†]1915) bányamérnöki képesítését a selmechányai Bányászati és Erdészeti Akadémián szerezte meg. Már kincstári gyakornoksága idején feltűnést keltett a gyalári vasérc bányageológiai vizsgálatával foglalkozó dolgozata. Az 1860-as években mint a bécsi földtani intézet alkalmazottja résztvevett a monarchia átnézeti földtani felvételeiben. 1869-ben az akkor alakult magyar földtani intézetbe került a Vértes- és Gerecse geológiai viszonyainak felderítésével foglalkozik. Szaktársai elismerését jelentette, hogy a Földtani Társulat első titkáráként rábízták a Földtani Közöny első évfolyamának szerkesztését.

1871-ben Berlinben folytatott kiegészítő tanulmányok után elfoglalta a selmecbányai bányászati és erdészeti akadémián Pettkó János tanszékét. 1898-ig töltötte be a földtani tanszék professzori állását. Kiváló pedagógus és előadó volt.

Böckh Hugó dr. (^x1874 - [†]1931) a budapesti tudományegyetemen és Münchenben végezte tanulmányait. 1899-1918-ig a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola professzora a földtani tudományok tanszékén. Ebben az időszakban jelenik meg 3 kötetes geológiája. Érdeme, hogy hazánk rétegtani viszonyait először foglalja össze modern alapon. Tanársága idején elért tudományos és gyakorlati sikerei magukra vonták a szakkörök figyelmét. Erdélyben történt kálisó kutatások közben feltárta tanítványával és munkatársával Bóhm Ferenc bányamérnökkel a Kissármási gázkutban az erdélyi földgázt. Egbellen sikeresen telepített furást földgázra és kőolajra. Az Eötvös-féle torziós ingát ő állította az olajkutatás szolgálatába. 1915-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

1920 után a legnagyobb angol kőolajkutató társaságot rábirta, hogy hazánkban kőolajkutatásokat végezzen. 1923 - 1929. években a világ különböző részein végzett kőolajkutatásokat. Ezután hazatért és átvette a Földtani Intézet igazgatását.

Vitális István dr. (^x1871 - [†]1947) képesítését a budapesti tudományegyetemen nyerte. 1904 - 1941-ig a Bányászati és Erdészeti Főiskola, illetve az ebből sарjadzott műegyetem professzora a földtani tudományok tanszékén Sopronban. Kiváló pedagógus és előadó. 1920-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, majd 1945-ben rendes taggá választja.

A hazai széntelepek addig nem ismert tömegét kutatta fel óriási munkabírással, így: a Zirc-Jásd-i, nagygyházi és a dorogi Liget-hegyi mezőt. Foglalkozott a bauxit, az urkuti mangán, a recski arany-ezüst bányászat földtani kérdéseivel.

Tudományos cikkeinek száma mintegy 119, amelyek legnagyobb része a Bányászati és Kohászati Lapokban jelent meg. A "Magyarország szénelőfordulásai" c. könyve alapvető bányászati és földtani szakkönyv.

A bányamérnökök magasabb, sőt legmagasabb hazai képesítésének uttörője.

Vendel Miklós dr. (^X1896 -) akadémikus, professzor 1923 - 1959-ig volt a földtani tudományok: a mineralógia, petrográfia, később a geológia és teleptan tanára. Számos, közkézen forgó munka szerzője.

Szádeczky - Kardoss Elemér dr. (^X1903 -) akadémikus, mint neves petrográfus és geokémikus 1934 - 1950 között volt a bányászati főiskolám, illetve egyetemen tanár.

Papp Simon dr. (^X1886 - ⁺1970) a kolozsvári tudományegyetemen végezte legmagasabb tanulmányait. Ezután ugyanott az ásvány-földtani tanszéken első tanársegéd, majd 1911-ben a selmechányai Bányászati és Erdészeti főiskola tanársegéde Böckh Hugó mellett. 1916-tól a Pénzügyminisztérium bányászati főosztályán nyert beosztást és résztvesz hazánk számos geológiai munkájában.

1920 - 1933-ig angol vállalatok szolgálatában kutat a világ különböző részén olajat és földgázt. Ezután hazatér és a hazai kőolaj és földgáz geológiai kutatásoknak irányítója. 1937-ben tárta fel Zalában a kőolajat. Munkásságáért a magyar olajbányászat megteremtőjeként tisztelik.

A soproni egyetemen 1930-ban a "gáz és olajkutató"-ra előadói megbízatása volt, s ha itthon tartózkodott, az egyetemen oktatott. 1944 - 1948-ig az "Olajkutatói és termelési tanszék" tanára.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöke az 1945 - 1948. időszakban. A Magyarhoni Földtani társulatnak is elnöke volt (1941-44.).

Schmidt Eligius Róbert dr. bányamérnök és geológus (^X1902 -). Mint a bányászati karon képesített magántanár 1939 - 1953-ig adott elő tektonikát, geomechanikát, vízföldtant és gáz- olajkutatást. 1941. és 1967. között a mérnök- és geológus továbbképzésének, valamint a szakmérnökképzésnek ismételt meghívott előadója volt, mind hazai, mind külföldi egyetemeken.

Bögsch László dr. (^X1905 -) paleontológus, budapesti professzor, 1950 - 1957 között, megbízás alapján őslénytant adott elő.

Horusitzky Ferenc dr. (^X1901 - ⁺1971). A budapesti tudományegyetemen végzett. Utána közel egy évtizeden át volt Papp Károly professzor mellett tanársegéd. Külföldi tanulmányutjai közül különösen a Párizsi Collegium Hungaricumban L. Bertrand professzor mellett töltött két év volt elhatározó és döntő jellegű tudományos munkásságára. 1934-ben került a M. Áll. Földtani Intézetébe. 1940-ben lett magántanár a Budapesti tudomány egyetemen. 1946-ban tanszékvezető professzornak nevezték ki Szegedre, de már 1950-ben a Bányászati Kutató és Mélyfúró NV. -hoz és még ugyanebben az évben ismét a Földtani Intézethez került. 1952 májusában pedig Sopronba, ahol kb. egy év ig működött a Földtani és Teleptani Tanszékhez beosztott tanárként. 1953. júniusában újra a M. Áll. Földtani Intézet kötelékébe lépett, ahol 1961-ban történt nyugdíjazásáig szolgált. Egy évig a Magyarhoni Földtani Társulat elnöki tisztét is viselte.

Főleg rétegtani kérdésekkel és ezek között is elsősorban harmadkori, miocén problémákkal foglalkozott. A főmunkájának szánt miocén sztratigráfia összefoglaló kidolgozása sajnos örökre befejezetlen maradt.

Az itt felsorolt tanárok azok, akik zömmel még Selmecebányán és Sopronban tanítottak. A Miskolcra települt bányászati Kar előadó tanáraitól itt most még nem esik szó.

Befejezésül álljon itt a selmeci diákok ősi köszöntése:

Vivat Akadémia, vivat Professores !

IRODALOM:

- Faller Gusztáv: Gedenkbuch zur hunderjährrigen Gründung der königl. ungarischen Bergund Forst-Akademie in Schemnitz, 1871.
- Gyulay Zoltán: Megemlékezés a selmeci Bányászati Akadémia alapításáról. -- Bányászati és Koh. Lapok, Bányászat, 1970. 10. sz.
- Pojják Tibor: Az ásvány-földtani-tudományok oktatásának története Magyarországon a felső foku bányá- és kohómérnöki szakképzésben. -- BKL. Bányászat, 1964. 9. sz.
- Székely Lajos:
- a.) A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt "bányász" tagjai. -- BKL. Bányászat, 1969. 1. sz.
 - b.) és a lektorálás során nyújtott számos szóbeli segítség és adat.

KRÓNKA

Összeállította: Dr. Csiky Gábor

1970. június 15. - A Tudománytörténeti szakcsoport alakuló ülése.
A szakcsoport alakulására a javaslatot Csiky Gábor és Fejér Leontin terjesztették elő.
Vezetőségválasztás: elnök - Majzon László
titkár - Fejér Leontin
Vezetőségi (IB) tagok:
Allodiatoris Irma
Bauer Jenő
Bendefy László
Csiky Gábor
Kriván Pál
Schmidt E. Róbert
Szalai Tibor
Sztróckay Kálmán
Tasnádi K. András
Vitális Sándor
1971. március 24. - A Társulat Közgyűlésén Csiky Gábor tartotta Papp Simon nekrológját.
1971. szept. 27. - A szakcsoport klubdelutánján előadást tartott:
Bendefy L.: Vay Miklós és Born Ignác szerepe a Tokaji-hegység földtani viszonyainak megismerésében.
Csiky Gábor: Két erdélyi magyar geológus - Balogh Ernő és Bányai János- emlékezete.

1971. október 29. - Kertai György volt társulati elnök siremlékének avatásakor a Farkasréti temetőben a tagság nevében Dank Viktor társelnök mondott emlékbeszédet.
1971. november 4. - Tulogdi János kolozsvári egyetemi tanárt, 80. születésnapja alkalmából a Társulat nevében köszöntötte Szádeczky K. Elemér.
1971. november 6. - Papp Károly professzor siremlékének avatásakor Tápióságon a Társulat nevében Bendefy L. mondott emlékbeszédet.
1971. november 16. - Az Országos Szénföldtani Konferencián Komlón előadást tartottak:
 Fejér Leontin: Megemlékezés Vitális Istvánról.
 Kriván Pál: " Vadász Elemérről.
 Csiky Gábor: " Zsigmondy Vilmosról.
1972. március 15. - A Társulat Közgyűlése emlékülésén előadást tartott Majzon László: Megemlékezés Hantken Miksáról.
 Csiky Gábor: " Zsigmondy Vilmosról.
 Kriván Pál: " Szabó Józsefről.
1972. május 23. - A MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága konferenciáján előadást tartott Csiky Gábor:
 Beszámoló a M. Földtani Társulatban folyó tudománytörténeti tevékenységről.
1972. június 5. - Vezetőségi ülésen a lemondott Fejér Leontin helyére a szakcsoport titkárául Csiky Gábort választották meg. Két új vezetőségi tag beválasztása: Székyné Fux Vilma és Rónai András.

1972. október 27-29.- A MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága
első országos konferenciáján előadást tartott:

Allodiatoris Irma

Bendefy László

Csiky Gábor

Fejér Leontin

Majzon László

1972. december 18. - A szakcsoport klubdelutánján Székyné Fux Vilma
a Társulat nevében köszöntötte a 85. esztendő
Jugovics Lajost. - Előadást tartottak:

Schmidt E. Róbert: Műszakiak a geológiában.

Csiky Gábor: Beszámoló a Társulat tudománytörté-
neti tevékenységéről és terveiről.
Megemlékezések.

Allodiatoris I.: Cuvier ismertetése új oldalról.

Orsovai Imre: 150 éves a Lexicon Mineralogicum.

A Társulat halottai.

1970. évben: Schréter Zoltán (1882 - 1970)
 Noszky Jenő (1909 - 1970)
 Bacsák György (1870 - 1970)
 Egyed László (1914 - 1970)
 Papp Simon (1886 - 1970)
 Tordai Zalányi Béla (1887 - 1970)
 Vadász Elemér (1885 - 1970)

1971. évben: Vendl Aladár (1886 - 1971)
 Mauritz Béla (1881 - 1971)
 Bányai János (1886 - 1971)
 Horusitzky Ferenc (1901 - 1971)

1972. évben: Csajághy Gábor (1903 - 1972)
 Náray Szabó István (1899-1972)
 Pantó Gábor (1917 - 1972)

Kiadja: MTESZ Magyarhoni Földtani
Társulat

Felelős kiadó: Dr. Hámor Géza

Engedélyszám: 96.231

Alak: A/4.

73-3870-MTESZ HNy. Bp.

Készült: 150 példányban